

Határozatok Tára

MACIEJ SZPUNAR
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2019. június 26.¹

C-396/18. sz. ügy

Gennaro Cafaro
kontra
DQ

(a Corte suprema di cassazione [semmitőszék, Olaszország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – A 60. életévüket betöltött, szakszolgálati engedéllyel rendelkező pilóták – Nemzetbiztonság védelmével kapcsolatos tevékenységeket gyakorló társaság – Az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalma – Az 1178/2011/EU rendelet hatálya – 2000/78/EK irányelv”

I. Bevezető

1. Az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvével kiterjedt ítélkezési gyakorlat foglalkozik, amelyben a Bíróságnak ezen elv fényében többek között azt a lehetőséget kellett vizsgálnia, hogy valamely tagállam megtiltsa a bizonyos életkort betöltött pilóták foglalkozásának gyakorlását.²

2. A jelen előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések – az alapügy egyedi körülményeire tekintettel – ismét e kérdéskört vetik fel. A Bíróságnak pontosabban azt kell meghatároznia, hogy a nemzetbiztonság védelmével kapcsolatos tevékenységet gyakorló, pilótákat foglalkoztató valamely társaság tevékenységeinek jellege befolyásolhatja-e azon tilalom értékelését, amely szerint a pilóták e foglalkozásukat a 60. életév betöltését követően nem gyakorolhatják.

¹ Eredeti nyelv: francia.

² 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573); 2017. július 5-i Fries ítélet (C-190/16, EU:C:2017:513).

II. Jogi háttér

A. Az uniós jog

1. A 216/2008/EK rendelet

3. A 216/2008/EK rendelet³ 1. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„E rendeletet a következőkre kell alkalmazni:

[...]

b) a légi jármű üzemben tartásában részt vevő személyzet és szervezetek.

[...]”

4. Amint e rendelet 2. cikkének (1) bekezdéséből kitűnik, „[e] rendelet fő célja a polgári repülésbiztonság egységesen magas szintjének létrehozása és fenntartása Európában”.

5. E rendelet 7. cikkének (2) bekezdése a következőket írja elő:

„Az oktatás esetének kivételével valamely személy csak akkor járhat el pilótaként, ha rendelkezik az adott üzembentartásnak megfelelő szakszolgálati engedéllyel és orvosi alkalmassági bizonyítvánnyal.

[...]”

2. Az 1178/2011/EU rendelet

6. Az 1178/2011/EU rendelet⁴ 1. cikke a következőképpen rendelkezik:

„Ez a rendelet részletes szabályokat állapít meg az alábbiakra vonatkozóan:

1. a pilóták szakszolgálati engedélyeinek különböző jogosításai, az e szakszolgálati engedélyek kibocsátására, fenntartására, módosítására, korlátozására, felfüggesztésére vagy visszavonására vonatkozó feltételek, a szakszolgálati engedélyek jogosultjainak jogosultságai és kötelezettségei, a meglévő nemzeti pilóta-szakszolgálati engedélyek és nemzeti repülőmérnöki engedélyek pilóta-szakszolgálati engedélyekké való konvertálásának feltételei, valamint a harmadik országok által kibocsátott szakszolgálati engedélyek elfogadásának feltételei;

[...]”

3 A 2009. október 21-i 1108/2009/EK európai parlamenti és tanácsi rendelettel (HL 2009. L 309., 51. o.) módosított, a polgári repülés területén közös szabályokról és az Európai Repülésbiztonsági Ügynökség létrehozásáról, valamint a 91/670/EGK tanácsi rendelet, az 1592/2002/EK rendelet és a 2004/36/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2008. február 20-i 216/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL 2008. L 79., 1. o., helyesbítés: HL 2012. L 257., 22. o.) (a továbbiakban: 216/2008 rendelet).

4 A 2012. március 30-i 290/2012/EU bizottsági rendelettel (HL 2012. L 100., 1. o.) módosított, a polgári légi közlekedéshez kapcsolódó műszaki követelményeknek és igazgatási eljárásoknak a 216/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet értelmében történő rögzítéséről szóló, 2011. november 3-i bizottsági rendelet (HL 2011. L 311., 1. o., helyesbítések: HL 2012. L 230., 5. o., HL 2017. L 149., 98. o.) (a továbbiakban: 1178/2011 rendelet).

7. Az 1178/2011 rendelet 2. cikke a következőképpen rendelkezik:

„E rendelet alkalmazásában:

1. »FCL rész szerinti engedély« az I. mellékletben foglalt követelményeknek megfelelő, repülőszemélyzeti szakszolgálati engedély;

[...]”

8. Az 1178/2011 rendelet „Hatálybalépés és alkalmazás” címet viselő 12. cikke értelmében:

„(1) Ez a rendelet az *Európai Unió Hivatalos Lapjában* való kihirdetését követő huszadik napon lép hatályba.

Rendelkezéseit 2012. április 8-tól kell alkalmazni.

(1b) Az (1) bekezdéstől eltérve a tagállamok dönthetnek úgy, hogy 2013. április 8-ig nem alkalmazzák az I–IV. melléklet rendelkezéseit.

[...]”

9. Az 1178/2011 rendelet I. mellékletének „A 60 éves vagy idősebb szakszolgálati engedélyesek jogosultságainak korlátozása a kereskedelmi célú légi fuvarozásban” címet viselő FCL.065. pontja a következőket írja elő:

„a) 60–64 éves kor. Repülőgépek és helikopterek. Az a szakszolgálati engedéllyel rendelkező pilóta, aki betöltötte a 60. életévét, nem tevékenykedhet kereskedelmi célú légi fuvarozásban részvevő légi jármű-pilótaként, kivéve ha

1. többpilótás személyzet tagja; és feltéve, hogy
2. az engedélyes az egyedüli olyan pilóta a repülőszemélyzetben, aki betöltötte a 60. életévét.

b) 65 éves kor. Az a szakszolgálati engedéllyel rendelkező pilóta, aki betöltötte a 65. életévét, nem tevékenykedhet kereskedelmi célú légi fuvarozásban részvevő légi jármű-pilótaként.”

3. A 2000/78/EK irányelv

10. A 2000/78/EK irányelv⁵ célja 1. cikke értelmében „a valláson, meggyőződésen, fogyatékoságon, életkoron vagy szexuális irányultságon alapuló, foglalkoztatás és munkavégzés során alkalmazott hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem általános kereteinek a meghatározása az egyenlő bánásmód elvének a tagállamokban történő megvalósítására tekintettel”.

11. A 2000/78 irányelvnek „A hátrányos megkülönböztetés fogalma” címet viselő 2. cikke a következőket írja elő:

„(1) Ezen irányelv alkalmazásában az »egyenlő bánásmód elve« azt jelenti, hogy az 1. cikkben említett okok alapján nem szabad semmiféle közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetést tenni.

⁵ A foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló, 2000. november 27-i 2000/78/EK tanácsi irányelv (HL 2000. L 303., 16. o., magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 79. o.).

(2) Az (1) bekezdés alkalmazásában:

- a) közvetlen hátrányos megkülönböztetés akkor áll fenn, ha egy személy egy másikhoz képest kedvezőtlenebb elbánásban részesül, részesült vagy fog részesülni egy hasonló helyzetben az 1. cikkben hivatkozott okok bármelyike alapján [helyesen: akkor áll fenn, ha az 1. cikkben említett okok bármelyike miatt valaki hasonló helyzetben lévő másik személyhez képest kedvezőtlen bánásmódban részesül, részesült vagy fog részesülni];

[...]

(5) Ez az irányelv nem érinti a nemzeti jog által meghatározott olyan intézkedéseket, amelyek egy demokratikus társadalomban a közbiztonság és a közrend fenntartásához, a bűncselekmények megakadályozásához, az egészség védelméhez, és mások jogainak és szabadságának a védelméhez szükségesek.”

12. A 2000/78 irányelvnek „Az irányelv hatálya” címet viselő 3. cikke (4) bekezdésében a következőket mondja ki:

„A tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy mindaddig, amíg a megkülönböztetés fogyatékoság és életkor alapján történik, ezt az irányelvet nem kell alkalmazni a fegyveres erőkre.”

13. A 2000/78 irányelv „Foglalkozási [helyesen: Szakmai] követelmények” címet viselő 4. cikke az (1) bekezdésében a következőképpen rendelkezik:

„A 2. cikk (1) és (2) bekezdése ellenére a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy az 1. cikkben említett okokkal kapcsolatos jellemző alapján történő megkülönböztetés [helyesen: jellemzőn alapuló eltérő bánásmód] nem jelent hátrányos megkülönböztetést, ha az érintett foglalkozási [helyesen: szakmai] tevékenység jellege vagy végrehajtásának [helyesen: gyakorlásának] feltételrendszere miatt, az ilyen jellemző valódi [helyesen: lényeges] és meghatározó foglalkozási [helyesen: szakmai] követelményt kíván meg, feltéve hogy a cél jogszerű és a követelmény arányos.”

14. A 2000/78 irányelv „Az életkoron alapuló eltérő bánásmód igazolása” címet viselő 6. cikke az (1) bekezdésében a következőképpen rendelkezik:

„A 2. cikk (2) bekezdése ellenére a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy az életkoron alapuló eltérő bánásmód nem jelent hátrányos megkülönböztetést, ha – a nemzeti jog keretein belül – egy törvényes cél által objektíven és észszerűen igazolt, beleértve a foglalkoztatáspolitikát, a munkaerőpiaci és a szakképzési célkitűzéseket, és ha a cél elérésének eszközei megfelelők és szükségesek.

[...]”

B. Az olasz jog

15. A kérdést előterjesztő bíróság rámutat, hogy a titkosszolgálati fedőtevékenységet végző DQ légifuvarozási társaságot⁶ a 2007. augusztus 3-i legge n. 124/2007– Sistema di informazione per la sicurezza della repubblica e nuova disciplina del segreto (a köztársaság biztonságáért információs rendszerre és a titkos adatok minőségéről szóló új szabályozásra vonatkozó 124/2007. sz. törvény) (a GURI 2007. augusztus 13-i 187. száma.) 25. cikkével összhangban alapították, „minősített” tevékenységet, azaz titkosszolgálati fedőtevékenységet végez, nyereségszerzésre irányuló célja nincs.

⁶ A felek írásbeli és a tárgyaláson előadott észrevételeiből kitűnik, hogy a DQ e titkosszolgálati fedőtevékenységet ugyanakkor nem kizárólagos jelleggel végzi.

16. A Codice della Navigazione (a vízi és légi közlekedésről szóló törvénykönyv) 744. cikkének negyedik bekezdése alapján a közjogi és magánjogi jogalanyok által a nemzetbiztonság védelméhez tartozó tevékenységre használt légi járműveket állami légi járműveknek kell tekinteni.

17. A vízi és légi közlekedésről szóló törvénykönyv 748. cikkének első bekezdése előírja, hogy a rendelkezései nem alkalmazhatók a nemzetbiztonság-védelmi tevékenységet végző légi járművekre.

18. A vízi és légi közlekedésről szóló törvénykönyv 748. cikkének harmadik bekezdése előírja, hogy az állami légi járműnek tekintendő légi járművek repülési műveleteinek – a hatáskörrel rendelkező állami szervek által elfogadott különös szabályozások alapján meghatározott – kellő biztonsági szintet kell biztosítaniuk.

19. A 2008. szeptember 9-i decreto del Presidente del Consiglio dei Ministrit (a miniszterek tanácsa elnökének a DQ vízi és légi személyzetére vonatkozó foglalkoztatási korlátokat szabályozó rendelete; a továbbiakban: DPCM) a vízi és légi közlekedésről szóló törvénykönyv 748. cikkének harmadik bekezdése alapján fogadták el.

20. A DPCM-nek a „felső korhatár” címet viselő 1.1136. PCM-OPS rendelkezése a következőket írja elő:

„Az előző cikkek céljaira figyelemmel a [DQ] pilótái legfeljebb a 60. életévük betöltéséig folytathatnak szakmai tevékenységet”.

III. A jogvita alapjául szolgáló tényállás, az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések és a bíróság előtti eljárás

21. 2012. január 19-én a DQ értesítette az e társaság által légijármű-pilótaként alkalmazott Gennaro Cafarót, hogy munkaszerződése 2012. szeptember 19-én megszűnik, mivel betölti a 60. életévét.

22. G. Cafaro a Tribunale di Roma (római bíróság, Olaszország) előtt vitatta az elbocsátásának jogszerűségét, amely bíróság elutasította a keresetét. E határozatot ezt követően a Corte d'appello di Roma (római fellebbviteli bíróság, Olaszország) 2016. február 19-i ítélete helybenhagyta.

23. G. Cafaro a kérdést előterjesztő bíróság, a Corte suprema di cassazione (semmitűszék, Olaszország) előtt felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő.

24. A kérdést előterjesztő bíróság kifejti, hogy a DQ légi járműveit a nemzeti jog alapján állami légi járműveknek kell tekinteni. E címen a nemzetbiztonság védelmével kapcsolatos repülési műveleteket végeznek, amelyeknek megfelelő biztonsági szintet kell biztosítaniuk, és ez utóbbit a különös szabályozások határozzák meg, többek között a DPCM. A kérdést előterjesztő bíróság e tekintetben kifejti, hogy a DPCM rendelkezései előírják, hogy a DQ pilótái 60 éves kor felett nem gyakorolhatják a tevékenységüket.

25. A kérdést előterjesztő bíróság azonban megjegyzi, hogy az 1178/2011 rendelet I. mellékletének FCL.065. pontja bizonyos feltételek mellett lehetővé teszi a kereskedelmi célú légi fuvarozásban résztvevő légijármű-pilóták részére a tevékenységük folytatását 60 éves kor felett. A kérdést előterjesztő bíróság pontosabban hangsúlyozza, hogy e rendelkezés e pilóták számára csak 65. életévük betöltésétől kezdve tiltja meg tevékenységük gyakorlását.

26. A kérdést előterjesztő bíróságban felmerül, hogy az 1178/2011 rendelet I. mellékletének kifejezetten a kereskedelmi célú légi fuvarozásban alkalmazandó FCL.065. pontját lehet-e mindazonáltal a pilóták életkorára vonatkozó általános szabálynak tekinteni. A kérdést előterjesztő bíróság adott esetben kételyeket fogalmaz meg azon kérdést illetően, hogy e rendelkezéssel ellentétes-e az olyan nemzeti szabályozás, amely a nemzetbiztonság védelmével kapcsolatos tevékenységekben közreműködő légi jármű-pilóták számára a munkaviszony automatikus megszűnését írja elő a pilóta 60. életévének betöltése esetén.

27. Másodlagosan a kérdést előterjesztő bíróságban felmerül, hogy a munkaviszonyt a pilóták 60. életévének betöltésekor automatikusan megszüntető különös szabályozás összeegyeztethető-e a 2000/78 irányelvvel és az ebben kimondott, életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvével, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája (a továbbiakban: Charta) 21. cikkének (1) bekezdésével.

28. E körülmények között határozott úgy a Corte suprema di cassazione (semmitőszék) a Bírósághoz 2018. június 15-én érkezett ítéletében, hogy felfüggeszti az eljárást és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

„1) Ellentétes-e a [DPCM] szerinti, a vízi és légi közlekedésről szóló törvénykönyv 748. cikkének harmadik bekezdését végrehajtó, a [DQ] vízi és légi személyzetére vonatkozó foglalkoztatási korlátokról szóló szabályzatot rögzítő, és különösen a 60. életév betöltése esetére a munkaviszony automatikus megszűnéséről rendelkező nemzeti szabályozás az 1178/2011 rendelet azon részével, amely a 65. életévben állapítja meg a pilóták kereskedelmi célú légi fuvarozásban való alkalmazásának korhatárát, és alkalmazható-e ez utóbbi szabály a jelen ügyre a különös nemzeti szabályozás alkalmazásának mellőzését követően?

2) Másodlagosan, amennyiben a rendelet a tárgyi hatálya alapján nem minősülne a jelen tényállásra alkalmazhatónak, ellentétes-e a fent hivatkozott nemzeti szabályozás az életkor alapján történő hátrányos megkülönböztetésnek a [Charta] (21. cikkének (1) bekezdése) szerinti tilalmával, amelyet a 2000/78 irányelv juttat ténylegesen kifejezésre?”

29. Írásbeli észrevételeket nyújtott be az alapügyben felülvizsgálatot kérelmező fél és a DQ, az olasz és a lengyel kormány, valamint az Európai Bizottság.

30. A 2019. április 11-én tartott tárgyaláson az alapügyben felülvizsgálatot kérelmező fél, a DQ, az olasz kormány, valamint a Bizottság nevében terjesztettek elő szóbeli észrevételeket.

IV. Elemzés

A. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdéstről

31. Előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kívánja megtudni, hogy az 1178/2011 rendelet I. mellékletének FCL. 065. pontját úgy kell-e értelmezni, hogy azzal ellentétes az alapügy tárgyát képező szabályozáshoz hasonló olyan nemzeti szabályozás, amely valamely, a tagállam nemzetbiztonságának védelmével kapcsolatos tevékenységek során használt légi járműveket üzemeltető társaság által alkalmazott pilóták munkaviszonyának automatikus megszűnését írja elő, amint e személyek a 60. életévüket betöltik.

32. Úgy vélem, először is tisztázni kell, hogy véleményem szerint e rendelkezés – amint azt bizonyítani fogom – nem alkalmazható az alapeljárásra.

1. Az 1178/2011 rendelet I. melléklete FCL. 065. pontjának *ratione temporis* alkalmazhatatlansága

33. Megjegyzem, hogy a DQ, az olasz kormány és a Bizottság elsődlegesen úgy véli, hogy az 1178/2011 rendelet I. mellékletének FCL. 065. pontja *ratione temporis* nem alkalmazható az alapügyben szereplő helyzetre.

34. A Corte suprema di cassazione (semmitőszék) ellenben úgy véli – amint az az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik –, hogy az 1178/2011 rendelet I. melléklete FCL. 065. pontjának az alapeljárásban való *ratione temporis* alkalmazhatóságát nem lehet kizárni, mivel e rendelkezés nem szerepel azon rendelkezések között, amelyek alkalmazását a tagállamok elhalaszthatják.

35. Emlékeztetek arra, hogy a nemzeti bíróságok és a Bíróság között az EUMSZ 267. cikkel bevezetett együttműködési eljárás keretében a Bíróság feladata, hogy a nemzeti bíróságnak az előtte folyamatban lévő ügy eldöntéséhez hasznos választ adjon. Ennek érdekében az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket a Szerződés és a másodlagos jog valamennyi olyan rendelkezésének fényében kell megválaszolni, amelyek relevánsak lehetnek az előterjesztett kérdés vonatkozásában.⁷ A Bíróság, annak érdekében, hogy az előzetes döntéshozatalra kérdést előterjesztő bíróság számára hasznos választ adjon, figyelembe vehet továbbá olyan uniós jogi normákat is, amelyekre a nemzeti bíróság kérdésében nem hivatkozott.⁸

36. Igaz, hogy a kérdést előterjesztő bíróság nem jelölte meg az 1178/2011 rendeleten belül az e rendelet I. melléklete FCL. 065. pontjának elhalasztását lehetővé tevő rendelkezést. Azonban meg kell állapítani, hogy a rendelet 12. cikkének (1b) bekezdése kifejezetten előírja e lehetőséget, mivel e cikk értelmében a tagállamok dönthetnek úgy, hogy 2013. április 8-ig nem alkalmazzák az I. melléklet rendelkezéseit – többek között az FCL. 065. pontot.

37. E tekintetben mind a Bizottság és az olasz kormány írásbeli észrevételeiből, mind ez utóbbinak a tárgyaláson előadott észrevételeiből kitűnik, hogy az Olasz Köztársaság élt az 1178/2011 rendelet 12. cikkének (1b) bekezdése által nyújtott lehetőséggel, így e rendelet I. mellékletének rendelkezéseit 2013. április 8. előtt nem alkalmazták Olaszországban.

38. Márpedig G. Cafaro munkaviszonya 2012. szeptember 19-én szűnt meg, amint arról őt 2012. február 19-én értesítették, tehát az 1178/2011 rendelet I. mellékletének FCL. 065. pontja *ratione temporis* nem alkalmazható az alapeljárásra.

39. A teljesség kedvéért a továbbiakban bemutatom, hogy az 1178/2011 rendelet *ratione materiae* sem alkalmazható az alapeljárásra.

2. Az 1178/2011 rendelet *ratione materiae* alkalmazhatatlansága

40. Az 1178/2011 rendelet a 216/2008 rendelet végrehajtási aktusa, amely e rendelet 7. cikkének (6) bekezdése alapján került elfogadásra. Ebből következik, hogy az 1178/2011 rendelet tárgyi hatálya nem lehet szélesebb mint az annak alapjául szolgáló aktus tárgyi hatálya.⁹

41. Az 1178/2011 rendelet tárgyi hatályának meghatározása érdekében tehát a 216/2008 rendelet tárgyi hatályát meghatározó rendelkezésekre hivatkozom.

⁷ Lásd: 2015. október 29-i Nagy ítélet (C-583/14, EU:C:2015:737, 21. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

⁸ Lásd a közelmúltból: 2019. március 21-i Mobit és Autolinee Toscane ítélet (C-350/17 és C-351/17, EU:C:2019:237, 35. pont); 2019. április 11-i Repsol Butano és DISA Gas ítélet (C-473/17 és C-546/17, EU:C:2019:308, 38. pont).

⁹ Lásd analógia útján: 1989. november 14-i Spanyolország és Franciaország kontra Bizottság ítélet (6/88 és 7/88, EU:C:1989:420), amelyben a Bíróság megsemmisítette a Bizottság által elfogadott végrehajtási intézkedéseket, mivel azok nem tartoztak az alaprendelet hatálya alá.

42. Egyrészt pozitív módon, a 216/2008 rendelet célja a polgári repülés területén közös szabályok létrehozása és egységes biztonsági szint fenntartása.¹⁰ E rendeletet tehát a polgári repülés területéhez tartozó tevékenységekre kell alkalmazni. Ugyanezt a következtetést kell levonni az 1178/2011 rendeletet illetően, amely meghatározza a műszaki követelményeket és a polgári repülés vízi és légi személyzetére alkalmazandó adminisztratív eljárásokat.

43. Másrészt negatív módon, a 216/2008 rendelet 1. cikkének (2) bekezdése egyértelmű kivételt állapít meg e rendelet alkalmazása alól katonai, vámügyi, rendőrségi vagy hasonló szolgálatban részt vevő személyzet és szervezet esetén. E kivétel tehát érvényes az 1178/2011 rendeletet illetően is.

44. Ezzel kapcsolatban pontosítanom kell, hogy hogyan értem ezt a kivételt. G. Cafaro ugyanis azt állítja, hogy mivel a DQ a polgári törvénykönyv szabályai szerint létrehozott magánjogi társaság, amely a kereskedelmi légi fuvarozásban üzemeltetési tevékenységre jogosult, nem lehet úgy tekinteni, hogy a 216/2008 rendelet 1. cikkének (2) bekezdésében előírt kizárás hatálya alá tartozik. G. Cafaro következképpen kifejti, hogy az 1178/2011 rendeletet alkalmazni kell a DQ-ra.

45. Kétségtelen, hogy mivel kivételről van szó, a 216/2008 rendelet 1. cikkének (2) bekezdését megszorítóan kell értelmezni. Véleményem szerint azonban ez nem jelenti azt, hogy ragaszkodni kell az érintett jogalany jogi formájához annak meghatározása érdekében, hogy e jogalany e rendelkezés hatálya alá tartozik-e.

46. Először is a 216/2008 rendelet 1. cikke (2) bekezdésének szó szerinti értelmezése véleményem szerint rávilágít, hogy valamely jogalany formája nem releváns annak megállapításához, hogy e jogalany a kivétel hatálya alá tartozik-e, mivel erről a rendelet nem tesz említést. E rendelkezés ugyanis „a katonai, vámügyi, rendőrségi vagy hasonló *szolgálatban részt vevő*” személyzetre és szervezetekre vonatkozik. Csupán az említett személyzet és szervezetek által gyakorolt tevékenységre történik utalás. Az említett rendelkezés így nem formális, hanem funkcionális kritériumot hoz létre annak meghatározása érdekében, hogy a tevékenységet gyakorló személyzet vagy szervezetek a 216/2008 rendelet, és kiterjesztés útján az 1178/2011 rendelet hatálya alá tartoznak-e vagy sem.

47. Másodszor, a 216/2008 rendelet 1. cikke (2) bekezdésének a G. Cafaro által az észrevételeiben javasolt értelmezése véleményem szerint ellentétes a 216/2008 rendelet és az 1178/2011 rendelet hatékony érvényesülésével, mivel azzal járna, hogy e rendeletek hatályának terjedelme a nemzeti jogi minősítéstől függne. Ha e rendelkezés ilyen értelmezését el kellene fogadni, egy magánjogi társaság a nemzeti jog szerint mindig az említett rendeletek hatálya alá tartozna. Ha a 216/2008 rendelet és az 1178/2011 rendelet rendelkezéseinek alkalmazását egyedül a nemzeti jogtól és azok változatosságától tennék függővé, az a tagállami rendszerek jelentős eltérését vonná maga után, és ezzel megakadályozná e rendeletek céljának megvalósítását, vagyis a polgári repülés területére vonatkozó közös szabályok megállapítását.

48. Márpedig az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy a DQ „sajátos” szolgáltatást nyújt, nevezetesen „titkosszolgálati fedőtevékenységet végez”, amelyet a nemzetbiztonság védelme érdekében lát el.¹¹ A DQ által végzett tevékenységek így nem tartoznak a 216/2008 rendelet tárgyi hatálya alá, két okból sem. Egyrészt a nemzetbiztonság védelmével kapcsolatban végzett titkosszolgálati fedőtevékenység véleményem szerint nem tartozik a polgári repüléshez. Másrészt és sokkal inkább, egy ilyen sajátos tevékenység a 216/2008 rendelet 1. cikkének (2) bekezdésében foglalt kivétel hatálya alá tartozik, mint valamely katonai, vámügyi vagy rendőrségi szolgálathoz hasonló szolgálat. E tekintetben csekély jelentősége van annak, hogy a DQ e tevékenységet magánjogi formában gyakorolja.

¹⁰ A 216/2008 rendelet 2. cikkének (1) bekezdése.

¹¹ Még akkor is, ha a DQ által gyakorolt egyes tevékenységek – a felek észrevételei szerint – idegenek e céltól.

49. Következésképpen úgy vélem, hogy sem általában az 1178/2011 rendelet, sem különösen az I. mellékletének FCL. 065 pontja nem alkalmazható *ratione materiae* a szóban forgó helyzetre, azok továbbá *ratione temporis* sem alkalmazhatók.

B. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdéstről

50. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keres választ, hogy a 2000/78 irányelv rendelkezéseit és a Charta 21. cikkének (1) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy azokkal ellentétes az alapügy tárgyát képező szabályozáshoz hasonló olyan nemzeti szabályozás, amely a tagállam nemzetbiztonságának védelmével kapcsolatos tevékenységek céljára használt légi járműveket üzemeltető társaság által alkalmazott pilóták munkaviszonyának automatikus megszűnését írja elő, amint betöltik a 60. életévüket.

51. Bevezetésképpen, az uniós jog értelmezni kért rendelkezéseinek egyértelmű azonosítása érdekében fontosnak tartom tisztázni, hogy véleményem szerint nem szükséges a Charta rendelkezéseire utalni az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés megválaszolásához. A Charta ugyanis az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmának általános elvét mondja ki, amelyet a 2000/78 irányelv rendelkezései konkretizálnak a foglalkoztatás és a munka területén.¹² Következésképpen, amennyiben a Charta 21. cikkében, valamint a 2000/78 irányelv rendelkezéseiben foglalthoz hasonló, az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmára vonatkozó általános elv értelmezésére irányuló előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéssel fordulnak a Bírósághoz, úgy az kizárólag ezen irányelv tekintetében vizsgálja a kérdést.¹³

52. Az elemzésem is csak a 2000/78 irányelv rendelkezéseire fog összpontosítani. E tekintetben emlékeztetek arra, hogy noha a kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseiben formálisan nem jelöli meg a 2000/78 irányelv releváns rendelkezéseit, az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy a Bíróság a kérdést előterjesztő bíróság által feltett kérdések szövegéből kiemelheti – a nemzeti bíróság által előterjesztett adatokra figyelemmel – az uniós jog értelmezése szempontjából releváns azon tényezőket, amelyek lehetővé teszik a számára azon jogi probléma megoldását, amellyel hozzá fordultak.¹⁴

53. A 2000/78 irányelvnek az előzetes döntéshozatalra utaló határozat indokolása fényében történő értelmezése az alapügy elbírálásához több releváns rendelkezés azonosítását teszi lehetővé, nevezetesen a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdését, 3. cikkének (4) bekezdését, 4. cikkének (1) bekezdését és 6. cikkének (1) bekezdését.

54. Következésképpen az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés megválaszolásához e cikkeket sorban egymást követően fogom vizsgálni.

¹² 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573, 48. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat). Azon esetek kivételével, amelyekben a Bíróságnak pontosan valamely másodlagos jogi rendelkezés és a Charta összeegyeztethetőségét kell vizsgálnia, vagy a másodlagos jogi rendelkezést kell a Chartával összhangban értelmeznie.

¹³ 2014. november 13-i Vital Pérez ítélet (C-416/13, EU:C:2014:2371, 25. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

¹⁴ Lásd: 1969. július 9-i Völk ítélet (5/69, EU:C:1969:35, 2. pont); 2008. július 17-i ASM Brescia ítélet (C-347/06, EU:C:2008:416, 25. pont); 2012. november 8-i Gülbahce ítélet (C-268/11, EU:C:2012:695, 32. pont).

55. Legelőször is szükségesnek tartom azt megvizsgálni, hogy az alapeljárás tárgyát képező szabályozás a 2000/78 irányelv hatálya alá tartozik-e. Ezt követően tanulmányozni fogom, hogy e szabályozás életkoron alapuló eltérő bánásmódot valósít-e meg, és végül adott esetben, hogy ezen eltérés igazolható-e oly módon, hogy az nem minősül a 2000/78 irányelv értelmében vett hátrányos megkülönböztetésnek.¹⁵

1. A 2000/78 irányelv alkalmazhatósága

56. A Bizottság rámutat, hogy a DQ helyzete a 2000/78 irányelv 3. cikkének (4) bekezdésében előírt kivétel hatálya alá tartozik, amely szerint a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy mindaddig, amíg a megkülönböztetés életkor alapján történik, ezt az irányelvet nem kell alkalmazni a fegyveres erőkre.

57. Véleményem szerint azonban az e rendelkezésben előírt kivétel nem releváns a jelen esetben, a következő okokból.

58. Először is és elsődlegesen, az olasz kormány a tárgyaláson megerősítette, hogy bár az Olasz Köztársaság a fegyveres erőket illetően – ezen irányelv 3. cikke (4) bekezdésének megfelelően – előírta a nemzeti jogban a 2000/78 irányelv alkalmazása alóli kivételt az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetésre vonatkozóan, e kivétel mindazonáltal nem terjed ki a DQ-ra.

59. Ezt követően, mivel kivételről van szó, a 2000/78 irányelv 3. cikkének (4) bekezdését megszorítóan kell értelmezni. Másképp fogalmazva, a kivétel nem terjedhet ki valamennyi olyan társaságra, amely, bár a nemzetbiztonság védelmével kapcsolatos tevékenységet lát el, ugyanakkor nem része a tagállam fegyveres erőinek. Következésképpen e rendelkezést nem lehet úgy értelmezni, hogy az vonatkozhat a fegyveres erőkhez nem tartozó szervezetekre, még ha az előbbieket által végzett szolgálatokhoz hasonló szolgálatokban vesznek is részt.

60. Ezenkívül az általam az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre adandó válasz keretében a DQ tevékenysége – mint a 216/2008 rendelet értelmében vett katonai szolgálatokhoz hasonló szolgálatok – vonatkozásában javasolt elemzésből nem vonható le semmilyen következtetés a 2000/78 irányelv 3. cikkének (4) bekezdésében előírt kivétel alkalmazhatóságát vagy annak hiányát illetően.

61. Egyrészt magából az e rendelkezésben előírt kivétel szövegéből következik, hogy annak hatálya sokkal korlátozottabb, mint a 216/2008 rendelet 1. cikke (2) bekezdésének hatálya. Míg az első csak a fegyveres erőkre vonatkozik, a 216/2008 rendelet alkalmazása kizárt katonai, vámügyi és rendőrségi vagy hasonló szolgálatok esetén. Ezt a 2000/78 irányelv (18) preambulumbekkezdésének értelmezése megerősíti, amelyből kitűnik, hogy az irányelvet alkalmazni kell a rendőrségre, a büntetés-végrehajtási vagy vészhelyzet-elhárító szolgálatokra. A Bíróság egyébiránt több ízben elismerte a 2000/78 irányelvnek a rendőri erőkre történő alkalmazását.¹⁶ E körülmény bizonyítja, hogy szükség esetén a 2000/78 irányelv 3. cikkének (4) bekezdésében előírt kivételt megszorítóan kell értelmezni.

15 Lásd különösen: 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573, 37. pont); 2014. november 13-i Vital Pérez ítélet (C-416/13, EU:C:2014:2371, 27. pont); 2016. november 15-i Salaberria Sorondo ítélet (C-258/15, EU:C:2016:873, 24., 30. és 31. pont). E három szakaszból álló megközelítést egyébiránt a jogelmélet „hagyományosnak” nevezi, lásd különösen: Tobler, C., „EU Age Discrimination Law and Older and Younger Workers: Court of Justice of the EU Case Law Development”, in: Numhauser-Henning, A., Rönnmarr, M. (szerk.), *Age Discrimination and Labour Law, Comparative and Conceptual Perspectives in the EU and Beyond*, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2015.

16 2014. november 13-i Vital Pérez ítélet (C-416/13, EU:C:2014:2371); 2016. november 15-i Salaberria Sorondo ítélet (C-258/15, EU:C:2016:873).

62. Másrészt hangsúlyoznom kell, hogy a 2000/78 irányelv hatálya nagyon tág, így felöleli a legnagyobb számú, legkülönbözőbb formában megjelenő hátrányos megkülönböztetést: alkalmazni kell mind a köz-, mind a magánszféra vonatkozásában, mind a toborzás, mind a munkaszerződés megszűnése szakaszában, ugyanúgy alkalmazni kell a munkafeltételekre és a díjazásra is.¹⁷ A 2000/78 irányelvnek tehát a szellemével és céljával ellentétes lenne, ha az alkalmazása alól széleskörű kivételre lenne lehetőség.

63. Márpedig mind az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból, mind az olasz kormány és a DQ eljárás során és a tárgyaláson előterjesztett észrevételeiből kitűnik, hogy a DQ – bár a nemzetbiztonság védelmével kapcsolatos tevékenységeket lát el – nem része az Olasz Köztársaság fegyveres erőinek. Egyébiránt a jelen ügynek a központi kérdése annak meghatározása, hogy a DQ sajátos jogállása és tevékenységeinek sajátos jellege igazolhatja-e az életkoron alapuló eltérő bánásmódot.

64. Következésképpen a DQ nem tartozik a 2000/78 irányelv 3. cikkének (4) bekezdése szerinti kivétel hatálya alá, így ezen irányelv alkalmazandó az alapeljárásra.

2. Valamely hátrányos megkülönböztetésnek a 2000/78 irányelv értelmében vett meghatározása

65. Emlékeztetek arra, hogy a 2000/78 irányelv 1. cikke értelmében az irányelv célja a többek között az életkoron alapuló, a foglalkoztatás és munkavégzés során alkalmazott hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem általános kereteinek a meghatározása az egyenlő bánásmód elvének a tagállamokban történő megvalósítására tekintettel. A 2000/78 irányelv 2. cikke akként határozza meg az egyenlő bánásmód elvének fogalmát, hogy többek között az életkor alapján nem szabad semmiféle közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetést tenni. Közelebbről, ezen irányelv 2. cikke (2) bekezdésének a) pontja akként rendelkezik, hogy közvetlen hátrányos megkülönböztetés akkor áll fenn, ha többek között az életkora miatt valaki hasonló helyzetben lévő másik személyhez képest kedvezőtlen bánásmódban részesül, részesült vagy fog részesülni.

66. Annak megállapítása érdekében, hogy az alapügy tárgyát képező szabályozás a 2000/78 irányelv értelmében vett hátrányos megkülönböztetésnek minősül-e, először is azt kell tehát meghatározni, hogy az eltérő bánásmódot eredményez-e. Másodsorú azt fogom vizsgálni, hogy az eltérő bánásmód igazolható-e a 2000/78 irányelv rendelkezéseire tekintettel – amint azt a DQ, valamint az olasz és lengyel kormány állítja –, amely esetben az nem minősül az ezen irányelv értelmében vett hátrányos megkülönböztetésnek.

a) Az eltérő bánásmód fennállása

67. Véleményem szerint kétségtelen, hogy az alapügy tárgyát képező nemzeti szabályozásból eredően fennáll a közvetlenül az életkoron alapuló eltérő bánásmód, és azt egyébiránt a felek sem vitatják.

68. A DPCM következményeként ugyanis hasonló helyzetben a DQ 60 évesnél idősebb pilótái kedvezőtlenebb bánásmódban részesülnek, mint ugyanezen társaság fiatalabb pilótái, mivel a DQ-val fennálló munkaviszonyuk 60. életévük betöltésével – kizárólag ezen okból – automatikusan megszűnik. Egy ilyen jellegű szabályozás egyértelműen a 2000/78 irányelvnek a 2. cikke (2) bekezdésének a) pontjával együttesen értelmezett 1. cikke értelmében vett, közvetlenül az életkoron alapuló eltérő bánásmódot valósít meg.¹⁸

¹⁷ A 2000/78 irányelv 3. cikke. A 2000/78 irányelv hatályának terjedelmét illetően lásd: Bailly, P., Lhernould, J.-P., „Discrimination en raison de l'âge: sources européennes et mise en œuvre en droit interne”, *Revue de droit social*, 2012., 223. o., és Tobler, C., i. m.

¹⁸ Lásd, analógia útján: 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573, 44. és 45. pont).

b) Az esetleges eltérések

69. A 2000/78 irányelv három eltérést ír elő,¹⁹ amelyek alapján a közvetlenül az életkoron alapuló eltérő bánásmód nem minősül az ezen irányelv értelmében vett hátrányos megkülönböztetésnek.

70. Ezen eltérések közül a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdésében és a 4. cikkének (1) bekezdésében előírt kettő esetében a hátrányos megkülönböztetés valamennyi indoka közös és nem specifikus az életkoron alapuló eltérő bánásmód tekintetében. Ezen irányelv 2. cikkének (5) bekezdése így előírja, hogy a nemzeti jog által meghatározott olyan intézkedés, amely egy demokratikus társadalomban a közbiztonság és a közrend fenntartásához, a bűncselekmények megakadályozásához, az egészség védelméhez és mások jogainak és szabadságának a védelméhez szükséges, nem minősül hátrányos megkülönböztetésnek az irányelv értelmében. A 2000/78 irányelv 4. cikkének (1) bekezdése is akként rendelkezik, hogy a többek között az életkor alapján történő megkülönböztetés nem jelent ezen irányelv értelmében vett hátrányos megkülönböztetést, ha az érintett szakmai tevékenység jellege vagy gyakorlásának feltételrendszere miatt, az ilyen jellemző lényeges és meghatározó foglalkozási követelményt kíván meg.

71. A 2000/78 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében egyébiránt sajátos eltérést ír elő az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetésre vonatkozóan,²⁰ amely a nemzeti jog keretein belül egy törvényes cél által objektíven és észszerűen igazolt intézkedésekre irányul, beleértve a foglalkoztatáspolitikát, a munkaerőpiaci és a képzési célkitűzéseket.

72. Mielőtt a DQ pilótáit érintőhöz hasonló egyenlőtlen bánásmód igazolásának lehetőségét vizsgálnám, visszatérek e három eltérés elemzéséhez annak meghatározása érdekében, hogy közülük melyeltérések teszik lehetővé az alapeljárás tárgyát képező intézkedés igazolását.

1) Az egyes eltéréseknek az intézkedés által kitűzött cél függvényében történő elemzése

73. A Bíróság ítélkezési gyakorlatából következik, hogy annak meghatározásához, hogy melyek az irányelv azon rendelkezései, amelyek tekintetében ezen intézkedés vizsgálatát el kell végezni, meg kell határozni az alapeljárás tárgyát képező intézkedés által megvalósítani kívánt célt.²¹ Másképp fogalmazva, az eltérések alkalmazása az egyenlőtlen bánásmódot bevezető intézkedés által kitűzött céltől függ.

74. A kérdést előterjesztő bíróság tájékoztatása szerint a DPCM-nek a DQ pilótáinak korhatárát előíró rendelkezéseit abból a célból hozták, hogy – nemzetbiztonsági érdekből – a DQ járatainak megfelelő biztonsági szintjét biztosítsák. Az alapügy tárgyát képező szabályozás így kettős célt szolgál: a légi közlekedés biztonságának biztosítását és a nemzetbiztonság védelmét.

75. Márpedig a légi közlekedés biztonsága biztosításának célja a közbiztonság 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdése szerinti védelméhez kapcsolódik, továbbá az ezen irányelv 4. cikkének (1) bekezdése értelmében vett jogszerű, az egyenlő bánásmód elvétől való eltérés igazolására alkalmas célnak minősülhet.²² Ugyanezt kell megállapítani a nemzetbiztonság védelmét illetően, mivel az állami

¹⁹ Az esetleges eltérések tipológiájához lásd: Bribosia, E., Bombois, T., „Interdiction de la discrimination en fonction de l'âge: du principe, de ses exceptions, et de quelques hésitations ...”, *RTD Eur.*, 2011., 41. o., vagy még Tobler, C., i. m.

²⁰ Az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetést érintő sajátos eltérés fennállásának okairól lásd: O'Conneide, C., „Constitutional and Fundamental Rights Aspects of Age Discrimination”, in: Numhauser-Henning, A., Rönnmar, M., i. m.

²¹ 2010. január 12-i Petersen ítélet (C-341/08, EU:C:2010:4, 37. pont).

²² 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573, 58. és 69. pont).

titkosszolgálatok megbízatásai megfelelő lezajlásának és sikerének biztosítására irányuló intézkedések tagadhatatlanul olyan jellegű intézkedések, amelyek a közbiztonságot biztosítják. A 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdésére és a 4. cikkének (1) bekezdésére tehát főszabály szerint lehet hivatkozni a DQ 60. életévüket betöltött pilótáit érintő eltérő bánásmód igazolása céljából.²³

76. A 2000/78 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében előírt eltérést illetően azonban úgy gondolom, hogy az a jelen ügyben nem releváns, tekintettel az alapügy tárgyát képező szabályozás által kitűzött célokra. E rendelkezés felállítja azon célokra egy listáját, amelyeknek az intézkedésnek meg kell felelnie ahhoz, hogy az eltérés alkalmazandó legyen rá. Bár kétségtelen, hogy e lista nem kimerítő és csak tájékoztató jellegű,²⁴ miként arra a „többek között” kifejezés uniós jogalkotó általi használata is utal, ez nem jelenti azt, hogy bármilyen jellegű célkitűzésre lehet hivatkozni az említett rendelkezés értelmében. A Bíróság már megállapította, hogy a 2000/78 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése értelmében jogszerűnek minősíthető célok a szociálpolitika területére tartozó célok.²⁵ A Bíróság a Prigge és társai ítéletben²⁶ kizárta különösen azt, hogy a légi közlekedés biztonságának célja e rendelkezés értelmében vett jogszerű célnak minősülhessen.

77. Márpedig nem látok okot arra, hogy változtassunk a 2000/78 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének Bíróság általi értelmezésén. Ellenkezőleg, úgy vélem, hogy a szociálpolitika célján kívüli célok e rendelkezés értelmében vett jogszerű célként való elismerése az egyenlő bánásmód elve alóli kivétel indokolatlan kiterjesztéséhez vezetne, túllépve az uniós jogalkotó által rögzített korlátokon.

78. Ennélfogva az alapügy tárgyát képező szabályozás, amennyiben a légi közlekedés biztonsága biztosításának céljára irányul, amint az a Prigge és társai ítéletből²⁷ kifejezetten kitűnik, nem igazolható a 2000/78 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése alapján. A nemzetbiztonság védelmének célja, mivel nem tartozik a szociálpolitika területére, ugyancsak nem minősülhet e rendelkezés értelmében vett jogszerű célnak.

79. Következésképpen véleményem szerint a nemzeti szabályozásból eredő eltérő bánásmód csak a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdése és a 4. cikkének (1) bekezdése alapján igazolható, feltéve ugyanakkor, hogy az alkalmazási feltételek teljesülnek.

2) Az eltérések alkalmazási feltételei

80. Először kifejtem azokat az okokat, amelyek miatt úgy vélem, hogy a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdését nem lehet úgy értelmezni, mint amely igazolhat egy, az alapügy tárgyát képező intézkedéshez hasonló intézkedést. Ezt követően bemutatom, hogy az egyenlő bánásmód elvétől való eltérés – ezúttal ezen irányelv 4. cikkének (1) bekezdése tekintetében – elfogadható lehet a jelen helyzetben.

²³ E tekintetben meg kell jegyezni, hogy a két rendelkezés hatálya egybeeshet oly módon, hogy egyidejűleg kell őket alkalmazni. Lásd különösen: 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573).

²⁴ 2009. március 5-i Age Concern England ítélet (C-388/07, EU:C:2009:128, 43. pont).

²⁵ 2009. március 5-i Age Concern England ítélet (C-388/07, EU:C:2009:128, 46. pont).

²⁶ 2011. szeptember 13-i ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573), 82. pont.

²⁷ 2011. szeptember 13-i ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573).

i) A 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdéséről

81. A 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdése értelmében egy olyan intézkedés, amely közvetlenül az életkoron alapuló eltérő bánásmódot valósít meg, mindazonáltal egy demokratikus társadalomban a közbiztonság védelméhez szükséges, nem minősül az ezen irányelv értelmében vett hátrányos megkülönböztetésnek, azzal a feltétellel mindazonáltal, hogy e rendelkezést a nemzeti jog meghatározza.²⁸

82. Megjegyzem, hogy a nemzeti jog általi előírás különös követelmény a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdésében előírt eltéréshez képest. Sem ezen irányelv 4. cikkének (1) bekezdése, sem 6. cikkének (1) bekezdése nem ír elő ilyen feltételt. E további követelménnyel az uniós jogalkotó tehát a 2000/78 irányelv 2. cikke (5) bekezdésének alkalmazását még szigorúbb feltételektől kívánta függővé tenni, mint az ezen irányelv által előírt többi eltérés alkalmazási feltételei.²⁹ Így, a 2000/78 irányelv 4. cikkének (1) bekezdésével és 6. cikkének (1) bekezdésével ellentétben, ezen irányelv 2. cikkének (5) bekezdése konkrét jogi aktusra³⁰ utal, nevezetesen a nemzeti jogra.

83. Ezenkívül, mivel a hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvétől való eltérésről van szó, a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdését, beleértve a nemzeti jog általi előírás követelményét, megszorítóan kell értelmezni. A nemzeti jogalkotó dönti el, hogy az alkalmazási és munkafeltételek terén bevezeti az egyenlő bánásmód alóli ezen eltérést a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdésében előírt feltételek szerint, és annak pontos jogszabályi rendelkezésben kell megjelennie.

84. Ezen okok miatt úgy vélem, hogy a „nemzeti jog” 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdése értelmében vett fogalmát szigorúan kell értelmezni. Másképp fogalmazva: a nemzeti jog e rendelkezés értelmében – mint a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdésében foglalt kifejezett és konkrét követelmény – alaki értelemben vett törvény.³¹ Így e rendelkezés értelmében nemzeti jognak minősül valamely, jogalkotó szerv által elfogadott jogalkotási aktus.³²

85. Bár a DPCM pontos jellegét a felek vitatják, és annak meghatározása a nemzeti bíróság feladata, a felek tárgyaláson tett észrevételeiből kitűnik, hogy az alapeljárás tárgyát képező szabályozás nem egy alaki értelemben vett törvény, mivel azt nem jogalkotó szerv fogadta el, amelyet mindenesetre a kérdést előterjesztő bíróságnak kell vizsgálnia.

86. Úgy vélem továbbá, hogy az alapeljárás tárgyát képező szabályozást nem lehet a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdése értelmében vett nemzeti jog által előírt intézkedésnek tekinteni.

87. Következésképpen e rendelkezés nem szolgálhat az alapeljárás tárgyát képező szabályozásból eredő eltérő bánásmód igazolásának alapjául.

28 Kevés ítéletet hoztak a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdése értelmében vett „jogszabály” fogalmát illetően. A 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítéletet (C-447/09, EU:C:2011:573) kell e tekintetben említeni, még akkor is, ha nem ad értelmezési támpontot annak meghatározásához, hogy az alapeljárás tárgyát képező intézkedést a nemzeti jog előírja-e. Ebben az ítéletben a Bíróság megállapította, hogy a szociális partnerek által meghatározott valamely intézkedés megfelelhet a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdésében foglalt feltételnek, ha e szociális partnereket a tagállam pontos felhatalmazó szabályok alapján felhatalmazza az e rendelkezés értelmében vett intézkedések elfogadására.

29 Ezzel kapcsolatban lásd: Cruz Villalón főtanácsnok Prigge és társai ügyre vonatkozó indítványa (C-447/09, EU:C:2011:321, 51. pont).

30 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573, 59. pont).

31 Bár a Bíróság a 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítéletben (C-447/09, EU:C:2011:573, 60. és 61. pont) elismerte ezen elv bizonyos korlátozását a szociális partnerek által elfogadott kollektív szerződéseket illetően, e korlátozás pontos feltételektől függ. Így a tagállamok csak akkor jogosíthatják a szociális partnereket a 2000/78 irányelv 2. cikkének (5) bekezdése értelmében vett intézkedések elfogadására felhatalmazó szabályok révén, ha e felhatalmazó szabályok kellően pontosak annak biztosítása érdekében, hogy az említett intézkedések tiszteletben tartják az e rendelkezésben szereplő követelményeket. Nem hiszem, hogy a kollektív tárgyalások folytatására és kollektív szerződések megkötésére vonatkozó jogukat gyakorló szociális partnerek nagyon sajátos helyzetét érintő e korlátozást úgy kellene érteni, mint amely minden esetben lehetővé teszi a nemzeti jog által előírt követelménytől való függetlenedést, kivéve ha túlzottan kiterjesztik az egyenlő bánásmód elve alóli valamely eltérés hatályát, amelyet azonban az uniós jogalkotó különösen szűk körű lehetőségnek szánt.

32 Lásd, analógia útján e definíció kapcsán: Jääskinen főtanácsnok Parlament kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványa (C-286/14, EU:C:2015:645, 1. pont).

ii) A 2000/78 irányelv 4. cikkének (1) bekezdéséről

88. A 2000/78 irányelv 4. cikkének (1) bekezdése értelmében az életkoron alapuló eltérő bánásmód nem jelent hátrányos megkülönböztetést, ha, az érintett szakmai tevékenység jellege vagy gyakorlásának feltételrendszere miatt, az ilyen jellemző lényeges és meghatározó szakmai követelményt kíván meg, feltéve hogy a cél jogszerű, és a követelmény arányos.

89. Az e rendelkezést értelmező ítélkezési gyakorlat már igen következetes:³³ több feltételnek kell teljesülnie ahhoz, hogy az eltérő bánásmód ne minősüljön hátrányos megkülönböztetésnek e rendelkezés értelmében.

90. Először is, az eltérő bánásmódnak többek között egy, az életkorhoz kapcsolódó jellemzőn kell alapulnia, és e jellemzőnek „lényeges és meghatározó követelménynek” kell minősülnie. A Bíróság pontosította, hogy „nem az eltérő bánásmód alapját képező oknak, hanem az ehhez az okhoz kapcsolódó jellemzőnek kell lényeges és meghatározó szakmai követelménynek minősülnie”.³⁴ Másodsor, a kítűzött célnak jogszerűnek kell lennie. Harmadsor, a követelménynek arányosnak kell lennie.

91. A második feltételt illetően a jelen indítvány 75. pontjában már kifejtettem, hogy az alapeljárás tárgyát képező szabályozás által kítűzött célok, nevezetesen a légi közlekedés biztonságának fenntartása és a nemzetbiztonság védelme a 2000/78 irányelv 4. cikkének (1) bekezdése értelmében vett jogszerű céloknak tekinthetők. E feltételek közül tehát csak az elsőt és az utolsót kell vizsgálni.

92. Először meg kell vizsgálni egyrészt, hogy a DQ 60 évesnél fiatalabb és 60 évesnél idősebb pilótái közötti eltérő bánásmód valamely, az életkorhoz kapcsolódó jellemzőn alapul-e, másrészt, hogy e jellemző lényeges és meghatározó szakmai követelménynek tekinthető-e. E tekintetben úgy gondolom, hogy a Prigge és társai ítélet³⁵ hasznos iránymutatásul szolgál.³⁶

93. Ebben az ítéletben a Bíróság megállapította, hogy különösen fontos, hogy a közforgalmi pilóták különleges fizikai képességekkel rendelkezzenek, mivel e foglalkozási ágban a fizikai hiányosságoknak súlyos következményei lehetnek. Tagadhatatlan továbbá, hogy e képességek a kor előrehaladtával romlanak. Ebből következően a közforgalmi pilóta foglalkozás gyakorlásának szempontjából az, hogy az érintett különleges fizikai képességekkel rendelkezzen, lényeges és meghatározó szakmai követelménynek tekinthető, és az e képességekkel való rendelkezés életkorhoz kötött.³⁷

94. Véleményem szerint ugyanezt a következtetést kell levonni a nemzetbiztonság védelmével kapcsolatos feladatokat ellátó légi járművek pilótáit illetően. A DQ pilótái feladatainak különleges jellege nem befolyásolja azt a megállapítást, hogy az életkor előrehaladtával a fizikai képességek romlanak, sem a következmények súlyosságát, amellyel a fizikai hiányosságok e foglalkozási ágban járhatnak.³⁸

33 Lásd különösen: 2010. január 12-i Wolf ítélet (C-229/08, EU:C:2010:3); 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573); 2014. november 13-i Vital Pérez ítélet (C-416/13, EU:C:2014:2371); 2016. november 15-i Salaberria Sorondo ítélet (C-258/15, EU:C:2016:873); 2017. március 14-i Bougnaoui és ADDH ítélet (C-188/15, EU:C:2017:204), ez utóbbi a valláson alapuló eltérő bánásmódra vonatkozik. Lásd továbbá Sharpston főtanácsnok Bougnaoui és ADDH ügyre vonatkozó indítványát (C-188/15, EU:C:2016:553, 90. és azt követő pontok).

34 Legutóbb: 2017. március 14-i Bougnaoui és ADDH ítélet (C-188/15, EU:C:2017:204, 37. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

35 2011. szeptember 13-i ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573).

36 Még akkor is, ha ebben az ítéletben nem a nemzetbiztonsággal kapcsolatos tevékenységeket gyakorló pilótákról volt szó, hanem kereskedelmi jellegű járatokat vezető pilótákról.

37 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573, 67. pont). Lásd továbbá, ebben az értelemben: Maliszewska-Nienartowicz, J., „Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości dotyczące wyjątku od zakazu dyskryminacji ze względu na istotny i determinujący wymóg zawodowy”, *Europejski Przegląd Sądowy*, 2018, 8. szám, 32. o.

38 Ellenkezőleg, véleményem szerint akár azt is állíthatjuk, hogy a DQ feladatok gyakorlásának különleges feltételei miatt fokozottan szükséges, hogy a pilóták különleges fizikai állapottal rendelkezzenek.

95. Így az alapügy tárgyát képező szabályozás által megvalósított eltérő bánásmódot úgy kell tekinteni, hogy az – a 2000/78 irányelv 4. cikke (1) bekezdésének értelmében vett lényeges és meghatározó szakmai követelménynek minősülő – életkorhoz kapcsolódó jellemzőn alapul.

96. Másodszor, az arányosság követelményét illetően a 2000/78 irányelv (23) preambulumbekkezdése nyilvánvalóan kimondja, hogy csak „nagyon korlátozott körülmények között” igazolható az eltérő bánásmód, amennyiben valamely, többek között az életkorhoz kapcsolódó jellemző lényeges és meghatározó szakmai követelménynek minősül.³⁹ E preambulumbekkezdés egyébiránt tükrözi azon elvet, amely szerint, mivel a hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvétől való eltéréstől van szó, a 2000/78 irányelv 4. cikkének (1) bekezdését megszorítóan kell értelmezni.⁴⁰ Ezenkívül a Petersen ügyben és a Prigge és társai ügyben, amelyek a munkaviszonynak az életkor miatt történő automatikus megszűnésére vonatkoznak, mielőtt az érintett személy a nemzeti jogban⁴¹ általánosan előírt nyugdíjkorhatárt betölti, a Bíróság megállapította, hogy az intézkedés nem felel meg az arányosság követelményének.⁴²

97. Mindazonáltal úgy gondolom, hogy az alapügy körülményei között a DQ pilótáit érintő korhatár és következményeinek aránytalanságát nem lehet egyértelműen megállapítani. Az alábbiakban kifejtem egyrészt azokat az okokat, amelyek miatt úgy vélem, hogy a Petersen ítéletben⁴³ és a Prigge és társai ítéletben⁴⁴ az intézkedés arányosságára vonatkozóan elfogadott megoldás nem ültethető át a jelen esetre. Másrészt kifejtem, miért vélem úgy, hogy az alapügy tárgyát képező szabályozáshoz hasonló nemzeti szabályozás, amely a DQ társaságnál 60 éves felső korhatárt állapít meg a pilóták tevékenységének gyakorlásához, arányos lehet, amit a kérdést előterjesztő bíróságnak kell vizsgálnia.

98. A Petersen ítéletben⁴⁵ és a Prigge és társai ítéletben⁴⁶ elfogadott megoldást, vagyis egy bizonyos életkor fölött a munkaviszony automatikus megszűnését előíró intézkedés aránytalanságát illetően úgy gondolom, hogy az mindenekelőtt az intézkedés koherenciájának hiányával magyarázható. Így a Prigge és társai ítéletben⁴⁷ a Bíróság megállapította, hogy azzal, hogy „60 évben határozták meg azt a korhatárt, amelytől [...] a közforgalmi pilótákat úgy tekintik, mint akik többé nem rendelkeznek a szakmai tevékenységük gyakorlásához szükséges fizikai képességekkel, *holott a nemzeti és a nemzetközi szabályozás bizonyos feltételekkel ezt 65 éves korig lehetővé teszi,*” aránytalan követelményt támaszt. Ugyanígy, a Petersen ítéletben⁴⁸ a Bíróság rámutat, hogy „ezen intézkedés inkoherenciát mutat a [...] kivétel megléte miatt” és hogy ebben az esetben az [...] előírt korhatár nem szükséges az egészség védelméhez”. Másképp fogalmazva, e két ítéletben a szóban forgó szabályozásokat aránytalanak ítélték, mivel a szabályozás azt nem koherens és rendszeres módon kívánta elérni,⁴⁹ amennyiben ugyanezt a szakmát más szervezeteknél az e szabályozásokban rögzített felső korhatár betöltését követően is gyakorolhatták.

39 Lásd továbbá: 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573, 71. pont); 2017. március 14-i Bougnaoui és ADDH ítélet (C-188/15, EU:C:2017:204, 38. pont).

40 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573, 72. pont).

41 És a nemzetközi jogban, a 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573, 75. pont) esetében.

42 2011. szeptember 13-i Prigge és társai ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573). Lásd szintén, analógia útján: 2010. január 12-i Petersen ítélet (C-341/08, EU:C:2010:4), amelyben a Bíróság megállapította, hogy a munkaviszonynak az irányelv 2. cikkének (5) bekezdése alapján történő automatikus megszűnése aránytalan jellegű. Ezzel kapcsolatban lásd: Schiek, D., „Proportionality in Age Discrimination Cases: Towards a Model Suitable for Socially Embedded Rights”, *in* Numhauser-Henning, A., Rönmar, M. (szerk.), i. m.

43 2010. január 12-i ítélet (C-341/08, EU:C:2010:4).

44 2011. szeptember 13-i ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573).

45 2010. január 12-i ítélet (C-341/08, EU:C:2010:4).

46 2011. szeptember 13-i ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573).

47 2011. szeptember 13-i ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573, 75. pont). Kiemelés tőlem.

48 2010. január 12-i ítélet (C-341/08, EU:C:2010:4, 62. pont).

49 2010. január 12-i Petersen ítélet (C-341/08, EU:C:2010:4, 53. pont). A koherencia vizsgálatát illetően lásd: Bailly, P., Lhernoud, J.-P., i. m. Lásd szintén: Domańska, M. „Zakaz dyskryminacji ze względu na wiek w orzecznictwie TS”, *Europejski Przegląd Sądowy*, 2011, 4. sz., 36. o.

99. Márpedig az alapügy tárgyát képező szabályozás véleményem szerint koherens, mivel a légi közlekedés biztonsága és a nemzetbiztonság védelme célját koherens és rendszeres módon kívánja elérni. Egyrészt, ellentétben a kereskedelmi célú légi közlekedés területével, nincsenek referenciaszabályok a nemzeti jogban, amit a kérdést előterjesztő bíróságnak kell vizsgálnia, vagy – tudomásom szerint – a nemzetközi jogban, ami megkérdőjelezné azon döntés koherenciáját, hogy a DQ-nál nemzetbiztonsággal kapcsolatos tevékenységet végző pilóták felső korhatárát 60 évben rögzítsék. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból az sem tűnik ki, hogy lennének olyan jellegű kivételek a szóban forgó szabály alól, amelyek megkérdőjeleznék e döntés koherenciáját, aminek ellenőrzése mindenesetre a kérdést előterjesztő bíróság feladata.

100. Ennélfogva úgy gondolom, hogy a Bíróság által a Petersen ítéletben⁵⁰ és a Prigge és társai ítéletben⁵¹ kidolgozott megoldás nem ültethető át az alapeljárás tárgyát képező szabályozásra egyéb vizsgálat nélkül.

101. Meg kell tehát vizsgálni, hogy e szabályozás arányos-e. Ennek érdekében vizsgálni kell, hogy e felső korhatár alkalmas-e a kitűzött cél elérésére és nem haladja-e meg az annak eléréséhez szükséges mértéket.⁵²

102. E tekintetben meg kell jegyezni, hogy végső soron a tényállás értékelésére és a nemzeti jog alkalmazására kizárólag hatáskörrel rendelkező nemzeti bíróság feladata annak meghatározása, hogy az alapügy tárgyát képező szabályozás megfelel-e, és ha igen, milyen mértékben, e követelményeknek. Mindazonáltal annak érdekében, hogy a nemzeti bíróságnak hasznos válaszokat adjon, a Bíróság hatásköre kiterjed arra, hogy az alapügy iratain, valamint az elé terjesztett írásbeli és szóbeli észrevételeken alapuló, olyan iránymutatásokat nyújtson, amelyek lehetővé teszik e bíróság számára az elé terjesztett konkrét jogvitában történő határozathozatalt.⁵³ A következőkben tehát ezt a kérdést érintem.

103. A szabályozás alkalmas jellegének elismerése véleményem szerint nem vitás. Amint arra rámutattam, mivel a pilóták fizikai képességei a kor előrehaladtával romlanak, egy felső korhatár meghatározása, amelyen túl a DQ pilótái nem gyakorolhatják tevékenységüket, alkalmas a légi közlekedés biztonsága és a nemzetbiztonság védelme céljának elérésére.

104. Lényegesebb az a kérdés, hogy ezen intézkedés nem lépi-e túl az e két cél eléréséhez szükséges mértéket. E kérdés egyébiránt vitatott a felek között, mivel G. Cafaro úgy véli, hogy a feladatok gyakorlása feltételeinek egyszerű korlátozásával a szóban forgó szabályozás céljai még elérhetők, munkaviszonyának automatikus megszűnése így aránytalan. G. Cafaro többek között a többpilótás repülőszemélyzetben való részvétel lehetőségre hivatkozik, ahol a két pilóta közül csak egy lehet 60 évesnél idősebb.

105. Úgy gondolom azonban, hogy egy kevésbé korlátozó intézkedés nem tenné lehetővé a légi közlekedés biztonsága és a nemzetbiztonság védelme céljának elérését ugyanúgy, mint a munkaviszony automatikus megszűnése.

106. A DQ csak igen korlátozott számú pilótát alkalmaz, és még ennél is korlátozottabb számú légi járművel rendelkezik. A DQ és az olasz kormány hangsúlyozta, hogy a DQ sajátos módon látja el a feladatait, amelyeket nem lehet a kereskedelmi célú repülés során végzett szolgálatokkal összehasonlítani. E körülmények között – amelyek pontosságát mindenesetre a kérdést előterjesztő bíróságnak kell vizsgálnia – a DQ számára annak előírása, hogy továbbra is alkalmazza a 60 évesnél

50 2010. január 12-i ítélet (C-341/08, EU:C:2010:4).

51 2011. szeptember 13-i ítélet (C-447/09, EU:C:2011:573).

52 2010. január 12-i ítélet (C-229/08, EU:C:2010:3, 42. pont). Az arányosság kritériumát illetően lásd: Schiek, D., i. m.

53 2017. március 14-i G4S Secure Solutions ítélet (C-157/15, EU:C:2017:203, 36. pont).

idősebb pilótákat, akiket a feladat ellátása során egy 60 évesnél fiatalabb pilóta kísér, nemcsak azt jelentené, hogy a DQ kénytelen lenne az előírt repülőszemélyzetet kialakítani a feladatok ellátása során, hanem azt is, hogy a feladatainak ellátása nehezebbé válhat. Így mind a légi közlekedés biztonsága biztosításának célja, mind a nemzetbiztonság védelmének célja veszélybe kerülne.

107. Az a tény továbbá, hogy az intézkedés következménye a DQ valamely pilótája munkaviszonyának automatikus megszűnése abból az okból, hogy betöltötte a 60. életévét, nem jelenti azt, hogy ezen intézkedés meghaladja a kitűzött célok eléréséhez szükséges mértéket.⁵⁴ A felek által a tárgyaláson megfogalmazott észrevételekből kitűnik, hogy a DQ felépítése nem tette lehetővé, hogy G. Cafarót az e társaságnál betöltött pilóta állástól eltérő állásba helyezték át, amit mindazonáltal a kérdést előterjesztő bíróságnak kell vizsgálnia.

108. Mivel egy kevésbé korlátozó szabályozás nem tenné lehetővé a kitűzött célok elérését, véleményem szerint az alapeljárás tárgyát képező szabályozás nem haladja meg a légi közlekedés biztonsága biztosításának és a nemzetbiztonság védelme céljának eléréséhez szükséges mértéket.

109. Ennélfogva úgy tűnik, hogy az alapügy tárgyát képező szabályozáshoz hasonló olyan nemzeti szabályozást, amely 60 éves korban határozza meg a pilóták tevékenysége gyakorlásának felső korhatárát egy nemzetbiztonság védelmével kapcsolatos tevékenységet gyakorló társaságnál, egyrészt úgy lehet tekinteni, hogy alkalmas a légi közlekedés biztonsága biztosításának és a nemzetbiztonság védelme céljának elérésére, másrészt nem lépi túl az e cél eléréséhez szükséges mértéket, többek között azért, mert e társaság korlátozott forrásokkal rendelkezik, amit azonban a kérdést előterjesztő bíróságnak kell vizsgálnia.

V. Véggövetkeztetés

110. A fentiekre tekintettel azt javaslom a Bíróságnak, hogy a Corte suprema di cassazione (semmitőszék, Olaszország) által előterjesztett kérdésekre következő választ adja:

- 1) A 2012. március 30-i 290/2012/EU bizottsági rendelettel módosított, a polgári légi közlekedéshez kapcsolódó műszaki követelményeknek és igazgatási eljárásoknak a 216/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet értelmében történő rögzítéséről szóló, 2011. november 3-i 1178/2011/EU bizottsági rendelet nem alkalmazható az alapügy tárgyát képező helyzetre.
- 2) A foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló, 2000. november 27-i 2000/78/EK tanácsi irányelv 4. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes az alapügy tárgyát képező szabályozáshoz hasonló olyan szabályozás, amely a tagállam nemzetbiztonságának védelmével kapcsolatos tevékenységek céljára használt légi járműveket üzemeltető társaság által alkalmazott pilóták munkaviszonyának automatikus megszűnését írja elő, amint betöltik a 60. életévüket, ha e társaság korlátozott forrásaira tekintettel kevésbé korlátozó intézkedések nem tennék lehetővé az e szabályozás által kitűzött célok elérését, amit azonban a kérdést előterjesztő bíróságnak kell vizsgálnia.

⁵⁴ Lásd: 2017. július 5-i Fries ítélet (C-190/16, EU:C:2017:513, 66. pont), amelyben a Bíróság megállapította, hogy az a tény, hogy valamely korhatárból nem következik a munkavállaló munkaszerződésének automatikus megszűnése azért, mert betöltötte az adott kort, jelzi az intézkedés arányosságát.